

ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΕΙΣ

Η λειτουργική κατανομή επιμέρους τομέων της επιμέλειας ανηλίκου μεταξύ των γονέων

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ

Επικουρου Καθηγητή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Επί αντίθετων αγωγών για την ανάθεση της άσκησης της γονικής μέριμνας, οι δικαστές πολύ συχνά καταφεύγουν στη λειτουργική κατανομή αυτής, προκειμένου να μην αποκλειστεί τελείως ο ένας εκ των γονέων από την άσκηση του σημαντικότερου αυτού λειτουργικού δικαιώματος. Συνήθως προτιμάται η ανάθεση της επιμέλειας στον ένα γονέα (συνηθέστατα στη μητέρα) και της διοίκησης της περιουσίας και της εκπροσώπησης στον άλλο γονέα. Η κατανομή αυτή όμως δεν κρίνεται ικανοποιητική αφού έτσι αποκλείεται κατ' ουσίαν ο ένας γονιός από όλες τις αποφάσεις που αφορούν την ανατροφή του τέκνου περιοριζόμενος στη διαχείριση των περιουσιακών του υποθέσεων, που συνήθως μάλιστα είναι ανύπαρκτες. Ο νόμος επιτρέπει την κατανομή της άσκησης της επιμέλειας (ως υπολειπομένης της γονικής μέριμνας) και θα πρέπει η λύση αυτή να προτιμάται, ώστε να μην αποκλείεται εντελώς ο ένας εκ των γονέων από την ανατροφή του ανήλικου τέκνου.

Α. Ιστορικό

Τέθηκαν υπόψη μου τα ακόλουθα πραγματικά περιστατικά: Ο ΠΜ, επιχειρηματίας, πτυχιούχος της Ανωτάτης Σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών (σήμερα Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών) και εκ των πρωταγωνιστών της οικονομικής ζωής της χώρας, συνήψε γάμο το 2002 με τη ΜΓ, από τον οποίο απέκτησαν δύο δίδυμα τέκνα. Η έγγαμη συμβίωση διεκόπη το 2010 και έκτοτε το ζευγάρι έχει προσφύγει στα αρμόδια δικαστήρια για την έκδοση διαζυγίου κατ' αντιδικίαν και τη ρύθμιση των ζητημάτων της ανάθεσης της γονικής μέριμνας και του καθορισμού του ποσού διατροφής. Με ιδιωτικό συμφωνητικό αλλά και με δικαστικές αποφάσεις η άσκηση της επιμέλειας έχει ανατεθεί προσωρινά αποκλειστικώς στη ΜΓ.

Σύμφωνα με τους αγωγικούς ισχυρισμούς του ΠΜ, η ΜΓ μεταξύ άλλων παρεμποδίζει συστηματικώς την άσκηση του δικαιώματος επικοινωνίας του πατέρα με τα τέκνα και δεν επιτρέπει στον παππού των παιδιών ΚΜ να τα συναντήσει. Επίσης κατηγορεί αβασίμως τον εν διαστάσει σύζυγό της στα τέκνα ότι δήθεν παραλείπει να εκπληρώνει τις υποχρεώσεις του στο πλαίσιο της διατροφής και ότι εξαιτίας του θα τα αποβάλουν από το σχολείο λόγω μη καταβολής των διδάκτρων. Οι κατηγορίες αυτές προκαλούν στα τέκνα αρνητικά συναισθήματα έναντι του πατέρα και διαμορφώνουν, σύμφωνα με την από 17.10.2014 ιατρική γνωμοδότηση του νευρολόγου-ψυχιάτρου ΜΜ, ένα «πολλαπλά τοξικό και επιβλαβές για τα δύο μικρά παιδιά» περιβάλλον. Αποτέλεσμα αυτού είναι τα παιδιά να βιώνουν αίσθημα ανασφάλειας και να αρνούνται να συναντηθούν με τον πατέρα στο πλαίσιο της άσκησης του δικαιώματος επικοινωνίας του. Ο ΠΜ απευθύνθηκε για το ζήτημα αυτό στην ψυχολόγο ΑΦ και, κατόπιν επιθυμίας και της ΜΓ, κανονίσθηκε θεραπευτική συνεδρία με τη μητέρα και τα τέκνα. Ωστόσο η ΜΓ προσήλθε μόνη στο γραφείο της ψυχολόγου, την οποία ουδέποτε έφερε σε επαφή με τα τέκνα, όπως βεβαιώνει η ψυχολόγος στην από 31.3.2014 επιστολή της.

Περαιτέρω, σύμφωνα πάντα με τους αγωγικούς ισχυρισμούς του ΠΜ, η ΜΓ επιβαρύνει το καθημερινό πρόγραμμα των παιδιών με πληθώρα άχρηστων ιδιαίτερων μαθημάτων, προκειμένου αυτά να είναι διαρκώς απασχολημένα και να μην ασχολείται κατά τον ελεύθερο χρόνο της με τη διαπαιδαγώγησή τους. Για την αμοιβή των δασκάλων, που παραμένουν οι ίδιοι τα τελευταία πέντε χρόνια παρά την ηλικιακή και διανοητική ανάπτυξη των τέκνων, η ΜΓ αξιώνει από τον ΠΜ το ποσό των 3.200,00 ευρώ μηνιαίως για ιδιαίτερα μαθήματα αγγλικής, γαλλικής, μαθηματικών κ.ά., τη στιγμή που τα δωδεκάχρονα παιδιά φοιτούν σε γνωστό ιδιωτικό εκπαιδευτήριο, το οποίο

καλύπτει πλήρως κάθε μαθησιακή τους ανάγκη, έναντι ετήσιων διδάκτρων συνολικά 22.000,00 ευρώ.

Περαιτέρω, ο ΠΜ ισχυρίζεται πως όλα τα χρήματα που καταβάλλει μηνιαίως για τις ανάγκες των δύο παιδιών στην ΓΜ, η οποία και ασκεί προσωρινά την επιμέλεια, κατασπαταλώνται από αυτή για προσωπικές της ανάγκες και για την κάλυψη των χρεών του συντρόφου της ΝΚ, με τον οποίο συμβιώνει σε ελεύθερη ένωση στην κατοικία που μισθώνει ο ΠΜ αποκλειστικώς για τη στέγαση των τέκνων του. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι δάσκαλοι των παιδιών κατά καιρούς να απευθύνονται στον ΠΜ για την καταβολή των δεδουλευμένων τους και αυτός να αναγκάζεται να εξοφλεί τις οφειλές της εν διαστάσει συζύγου του, παρά το ότι είχε προκαταβάλει σε αυτή τα χρήματα για την πληρωμή των δασκάλων.

Για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα αυτό, ο ΠΜ αναγκάστηκε εκ των πραγμάτων να μεταβάλει τον τρόπο καταβολής του ποσού διατροφής, που του έχει επιβληθεί με τις υπ' αριθμό ****/2013 και εν συνεχεία ***/2014 αποφάσεις του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, και να εξοφλεί τις δαπάνες για την εκπαίδευση των παιδιών με καταβολή των αντίστοιχων ποσών στους τρίτους δικαιούχους. Η ενέργειά του αυτή, που απέβλεπε στην προάσπιση του συμφέροντος των παιδιών για να μην κατασπαταλώνται για αλλότριες δαπάνες χρήματα που προορίζονται για τη διατροφή και τη διαπαιδαγώγησή τους, είχε ως αποτέλεσμα να κατατεθεί έγκληση εναντίον του από τη ΜΓ για το αδίκημα της παραβίασης της υποχρέωσης προς διατροφή (ΠΚ 358).

Β. Ερώτημα

Ενόψει του ανωτέρω ιστορικού, μου ζητήθηκε να γνωμοδοτήσω ως προς το εάν είναι δυνατή η ανάθεση της φροντίδας ειδικώς για τα ζητήματα της επίσκεψης των ανήλικων τέκνων σε ειδικό παιδοψυχολόγο, ώστε να αποκατασταθεί η σχέση τους με τον πατέρα και την οικογένειά του, καθώς και για όλα ανεξαιρέτως τα ζητήματα της εκπαίδευσης των τέκνων, στον πατέρα τους ΠΜ.

Γ. Απάντηση

Στις περιπτώσεις διαζυγίου, εφόσον ζουν αμφότεροι οι γονείς, η άσκηση της γονικής μέριμνας ρυθμίζεται από το δικαστήριο. Το δικαστήριο μπορεί διαζευκτικά: α) Να αναθέσει την άσκηση της γονικής μέριμνας σε έναν από τους γονείς, προφανώς σε αυτόν που θεωρεί καταλληλότερο (ΑΚ 1513 § 1 εδ. β'). β) Να αναθέσει την άσκηση της γονικής μέριμνας και στους

δύο γονείς από κοινού, εφόσον υπάρχει συμφωνία αυτών τόσο για την από κοινού ανάθεση όσο και για το ζήτημα του τόπου διαμονής του παιδιού (ΑΚ 1513 § 1 εδ. β'). γ) Να καταναίει την άσκηση της γονικής μέριμνας μεταξύ των γονέων (ΑΚ 1513 § 1 εδ. γ').

Ειδικότερα, όσον αφορά την τρίτη δυνατότητα, το δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει την κατανομή αυτής είτε λειτουργικά είτε χρονικά. Στη λειτουργική κατανομή κατανέμεται μεταξύ των γονέων η άσκηση των βασικών λειτουργιών της γονικής μέριμνας, δηλαδή της επιμέλειας, της διοίκησης της περιουσίας, της εκπροσώπησης ή ορισμένων υπολειτουργιών. Για παράδειγμα, στον ένα γονέα μπορεί να ανατεθεί η παροχή της στέγης για το ανήλικο τέκνο και στον άλλο όλα τα υπόλοιπα¹. Η απόφαση του δικαστηρίου για τη λειτουργική κατανομή της άσκησης της γονικής μέριμνας μεταξύ των γονέων κατά το άρθρο 1513 ΑΚ πρέπει να αποβλέπει (σύμφωνα και με την ΑΚ 1511) στο συμφέρον του παιδιού².

Ο Άρειος Πάγος έχει ήδη με τις υπ' αριθμούς 1079/1986 και 22/1989 αποφάσεις του κρίνει νόμιμο το αίτημα του πατέρα του τέκνου να γίνει κατάκτηση της άσκησης της επιμέλειας (ως υπολειτουργίας της γονικής μέριμνας) και να ανατεθεί σε αυτόν η άσκηση του μέρους εκείνου της επιμέλειας που αφορά τον τομέα της φροντίδας της υγείας του τέκνου³. Κρίσιμο στοιχείο που είχε επικαλεσθεί στην υπόθεση αυτή ο πατέρας ήταν η μη επίδειξη της απαιτούμενης επιμέλειας από τη μητέρα ως προς το μέρος της μέριμνας της που αφορά το σοβαρότατο τομέα της υγείας του κοινού τους τέκνου, το οποίο αντιμετώπιζε πρόβλημα υγείας. Η αμέλεια και η αδιαφορία της μητέρας για την απαραίτητη τήρηση του θεραπευτικού προγράμματος τακτικών ιατρικών και παραϊατρικών επισκέψεων εκτός της οικίας κρίθηκαν πως αποτελούσαν λόγο για την ανάθεση της άσκησης της μέριμνας για τα θέματα υγείας στον πατέρα.

Αντίστοιχη με την αρμοδιότητα για τη φροντίδα της υγείας είναι και η μέριμνα για την εκπαίδευση του τέκνου, που επίσης εμπεριέχεται και αποτελεί υπολειτουργία της επιμέλειας. Στη θεωρία υποστηρίζεται ότι είναι δυνατή η μερική κατανομή της επιμέλειας με ανάθεση της φροντίδας για την εκπαίδευση του τέκνου στον ένα γονέα και ανάθεση των υπόλοιπων λειτουργιών της επιμέλειας στον άλλον⁴.

Στην προκείμενη περίπτωση ο ψυχίατρος-νευρολόγος ΜΜ βεβαιώνει πως τα ανήλικα τέκνα μεγαλώνουν σε ένα «πολλαπλά τοξικό και επιβλαβές περιβάλλον» όπου δημιουργείται μια παραμορφωμένη εικόνα του πατέρα τους ΠΜ, τον οποίο μειώνει και εξευτελίζει η ΜΓ στα μάτια τους και τους κάνει να ντρέπονται για αυτόν. Αποτέλεσμα αυτού είναι η πλήρης αποξένωση των παιδιών από τον πατέρα τους και από τους γονείς του, τους οποίους αρνούνται πλέον να συναντήσουν. Για τη θεραπευτική αντιμετώπιση της ψυχολογικής αυτής στάσης των παιδιών, ο πατέρας τους απευθύνθηκε σε ειδική παιδοψυχολόγο, πλην όμως η μητέρα τους δεν επέτρεψε την προσέλευση των παιδιών στο γραφείο της. Με τη στάση της αυτή η ΜΓ εμποδίζει τη θεραπευτική αποκατάσταση των ψυχικών δεσμών των παιδιών

με τον πατέρα τους, η οποία (αποκατάσταση) είναι προφανώς προς το συμφέρον τους.

Οι ανωτέρω ενέργειες της ΜΓ συνιστούν κακή άσκηση της γονικής μέριμνας, στο μέτρο ιδίως που τέτοια συμπεριφορά υποδηλώνει έλλειψη πλήρους ικανότητας να διαπαιδαγωγήσει ορθά τα παιδιά, και παραμέληση των φροντίδων που αφορούν την ψυχική υγεία τους. Για την αντιμετώπιση του ζητήματος αυτού το δικαστήριο μπορεί να διατάξει κάθε πρόσφορο μέτρο και ιδίως να αφαιρέσει από τη μητέρα την άσκηση της γονικής μέριμνας ολικά ή μερικά και να την αναθέσει στον πατέρα (ΑΚ 1532 §§ 1 και 2). Ακόμη λοιπόν και αν το δικαστήριο δεν οδηγηθεί στην πλήρη ανάθεση της άσκησης της επιμέλειας στον πατέρα (όπως αυτός αιτείται), το συμφέρον των τέκνων επιβάλλει σε κάθε περίπτωση την κατάκτηση της άσκησης της επιμέλειας και την ανάθεση στον πατέρα της άσκησης τουλάχιστον του μέρους εκείνου της επιμέλειας, που αφορά τον τομέα της φροντίδας της ψυχικής υγείας των τέκνων και της θεραπευτικής αποκατάστασης της κλονισμένης σχέσης με τον πατέρα τους, ώστε να καταστεί δυνατή η άσκηση του δικαιώματος επικοινωνίας. Η διατήρηση της ψυχικής και πνευματικής επικοινωνίας μεταξύ του πατέρα και των τέκνων και η καλλιέργεια δεσμών στοργής και αγάπης μεταξύ τους συμβάλλουν στην ψυχική ανάταση των τέκνων, στην ομαλή ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους και στη δημιουργία σε αυτά αίσθησης ασφάλειας, η οποία πλήττεται και απειλείται όταν τα τέκνα αναγκάζονται να ζουν αποξενωμένα από τον έναν γονέα τους⁵. Παράλληλα, η τακτική και ακώλυτη άσκηση του δικαιώματος επικοινωνίας παρέχει στον γονέα, ο οποίος δεν διαμένει με τα τέκνα, τη δυνατότητα να παρακολουθεί τη φροντίδα τους και τον τρόπο άσκησης της επιμέλειας του προσώπου αυτών από τον άλλο γονέα⁶. Συνεπώς, η συμμετοχή σε θεραπευτικές συνεδρίες με σκοπό την αποκατάσταση των δεσμών των τέκνων με τον πατέρα αποβλέπει πρωτίστως στο συμφέρον των τέκνων (ΑΚ 1511 § 1) και, εφόσον η μητέρα την εμποδίζει ή την παραμελεί, συντρέχει λόγος η αρμοδιότητα αυτή να ανατεθεί από το δικαστήριο στον πατέρα (ΑΚ 1511 § 2 και 1513 § 1).

Αντίστοιχα ισχύουν και για τα ζητήματα της φροντίδας για την εκπαίδευση των ανήλικων τέκνων. Λαμβάνοντας υπόψη πως η μητέρα επιβαρύνει τα παιδιά καθημερινώς με υπερβολικές ώρες διδασκαλίας ιδιαίτερων μαθημάτων, είτε για να εξασφαλίσει περισσότερο ελεύθερο χρόνο για την ίδια, είτε από άγνοια για τις μαθησιακές τους ανάγκες, είτε για να αποσπάσει περισσότερα χρήματα από τον εν διαστάσει σύζυγό της (τα οποία εν συνεχεία χρησιμοποιεί για προσωπικές της ανάγκες), το δικαστήριο θα πρέπει να οδηγηθεί στην απόφαση να εξαιρέσει και την εκπαίδευση των παιδιών από τα καθήκοντα επιμέλειας που τυχόν έχει αναθέσει σε αυτήν.

Αναθέτοντας τον τομέα της εκπαίδευσης των παιδιών στον πατέρα, το δικαστήριο θα διασφαλίσει πως τα παιδιά δεν θα επιβαρύνονται κατά τον ελεύθερο χρόνο τους με επιπλέον ώρες διδασκαλίας για σκοπούς που δεν συνδέονται με τη μόρφωσή τους, αλλά εξυπηρετούν συμφέροντα αλλότρια και μάλιστα οικονομικού χαρακτήρα. Εξάλλου, ο πατέρας είναι πτυχιούχος πανεπιστημίου και επιτυχημένος επιχειρηματίας στον κλάδο στον οποίο δραστηριοποιείται και συνεπώς μπορεί να κρίνει καλύτερα ποιες είναι οι εκπαιδευτικές ανάγκες των παιδιών και με ποιον τρόπο θα πρέπει αυτές να καλυφθούν. Αντιθέτως η μητέρα, με τη μέχρι τώρα συμπεριφορά της, κατέδειξε πως οι αποφάσεις της σε αυτόν τον τομέα δεν γίνονταν ορθολογικά και με αποκλειστικό γνώμονα το συμφέρον των παιδιών αλλά για προσωπικές της επιδιώξεις, που απέβαιναν μάλιστα σε βάρος του συμφέροντος των παιδιών καθώς αυτά επιβαρύνονταν με άσκοπες ώρες διδασκαλίας εις βάρος του ελεύθερου

5. Σαμαρά, Το δικαίωμα προσωπικής επικοινωνίας με το ανήλικο τέκνο, 2010, σ. 14-22, 23 και 124-125.

6. Σαμαρά, ό.π., σ. 23.

1. Γεωργιάδης, Οικογενειακό Δίκαιο, 2014, § 30 αρ. 37, 39. Βλ. επίσης Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Οικογενειακό Δίκαιο, τ. II, 2012, σ. 325· Παπαχρίστου, Οικογενειακό Δίκαιο, 2014, σ. 333· Σπυριδάκη, Οικογενειακό Δίκαιο, 2006, αρ. 127.2.3· Φίλιο, Οικογενειακό Δίκαιο, 2011, § 127· Κούσουλα, Η γονική μέριμνα μετά από ανώμαλη εξέλιξη της έγγαμης σχέσης των γονέων, 1987, σ. 165· Παντελίδου, Το Διαζύγιο και οι Συνεπείες του, 2013, σ. 320. Από τη νομολογία, βλ. ΑΠ 1728/1999 ΕλλΔνη 2000, 973· ΑΠ 947/1996 ΕλλΔνη 1997, 1053· ΑΠ 634/1996 ΕλλΔνη 1996, 1549· ΑΠ 861/1985 ΕΕΝ 1986, 302.

2. ΑΠ 634/1996 ΕλλΔνη 1996, 1550.

3. ΑΠ 1079/1986 ΕλλΔνη 1987, 842 με σημ. Πατεράκη· ΑΠ 22/1989 ΕΕΝ 1989, 927.

4. Αγαλλοπούλου, στον ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου², άρθρα 1513-1514 αρ. 78-79· Λαδογιάννης, σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ, άρθρα 1513-1514 αρ. 9.

χρόνου τους. Ένδειξη της ακαταλληλότητάς της για τη μέριμνα της εκπαίδευσης των τέκνων αποτελεί και το γεγονός πως οι δάσκαλοι, που παρέχουν τα ιδιαίτερα μαθήματα, παραμένουν οι ίδιοι επί πενταετία, παρά τη σωματική και τη διανοητική ανάπτυξη και πρόοδο των τέκνων που έχει σημειωθεί εν τω μεταξύ.

Εξάλλου, η ανάθεση της φροντίδας για εκπαίδευση των παιδιών στον πατέρα θα απαλείψει την εστία τριβής μεταξύ των γονέων αναφορικά με την καταβολή των διδάκτρων στο σχολείο και των αμοιβών των δασκάλων, αφού επί των θεμάτων αυτών θα αποφασίζει ο πατέρας, ο οποίος και θα καταβάλλει απευθείας στο σχολείο και στους δασκάλους τα σχετικά δίδακτρα ή τις αμοιβές. Η αποφυγή ερίδων μεταξύ των γονέων καθεαυτήν είναι προς το συμφέρον των παιδιών, καθώς επιτρέπει σε αυτά να ζουν και να αναπτύσσονται σε ένα περιβάλλον ηρεμίας χωρίς εντάσεις και φιλονικίες, που αδιαμφισβήτητα πλήττουν τον ψυχικό τους κόσμο. Κατά συνέπεια, το δικαστήριο θα πρέπει και για τον λόγο αυτό να στέρξει στη λειτουργική κατανομή της επιμέλειας, η οποία επιβάλλεται από το συμφέρον των τέκνων σύμφωνα με τις ΑΚ 1511 § 2 και 1513 § 1.

Δ. Συμπέρασμα

Με βάση τα προεκτεθέντα, η απάντηση στο ερώτημα που μου τέθηκε μπορεί να συνοψισθεί ως εξής:

Η διαχείριση από τη ΜΓ των ζητημάτων που εμπíπτουν στη μέριμνα για τη ψυχική υγεία των ανήλικων τέκνων της, και ιδίως για την αποκατάσταση της ψυχικής και πνευματικής επικοινωνίας των τέκνων με τον πατέρα τους, αλλά και των ζητημάτων που αφορούν στην εκπαίδευση και ιδίως στην επιλογή των ιδιαιτέρων μαθημάτων και των δασκάλων που θα τα παρέχουν, ασκείται πλημμελώς από αυτή. Η πλημμελής αυτή διαχείριση αποτελεί περίπτωση κακής άσκησης της γονικής μέριμνας από τη ΜΓ. Το δικαστήριο, αν δεν της αφαιρέσει εξ αυτού του λόγου τη γονική μέριμνα αναθέτοντας αυτή εξ ολοκλήρου στον ΠΜ, θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να προχωρήσει σε λειτουργική κατανομή της άσκησης της επιμέλειας και να αναθέσει στον ΠΜ τουλάχιστον την άσκηση του μέρους εκείνου της επιμέλειας που αφορά τους τομείς της φροντίδας της ψυχικής υγείας των τέκνων και της φροντίδας για όλα τα ζητήματα της εκπαίδευσής τους.

Αθήνα, 11 Μαΐου 2015